

обікації) – а Вам, якщо Ви “чужий”, залишається чесно відповісти самому собі на запитання: що треба зробити, аби потрапити до когорти “своїх” і чи треба це робити в принципі?

Так само відбувається в політиці та медіа, які обслуговують владу. У латентний період всі владні структури існують з метою виправдання необхідності свого існування, використовуючи послуги “своїх”, у тому числі і медіа; існують при цьому групи тиску, однак, і вони розуміють, що є “чужими”, а на дворі латентність. Втім, як тільки остання зникає, актуалізуються інші схеми. Якщо політична система суспільства та його політична комунікація є стабільними та реально демократичними, обвалу не буде. В Україні ж маємо обвал, отже... Але про це – в інший раз, інакше забракне асистентської зарплатні, яка є дуже скромною. В реальному житті, а не за повідомленнями державних медіа.

1. Групи тиску // Політичний енциклопедичний словник. К., 1997.
2. Дэннис Э., Мэрилл Д. Беседы о масс-медиа. М., 1997.
3. Комунікація політична // Політичний енциклопедичний словник. К., 1997.
4. Москаленко А. Теорія журналістики в плюралістичному суспільстві: Матеріали семінару. К., 1999.
5. Мюллер Й. Право мас-медіа – навіщо? // Сучасне та майбутнє журналістики в плюралістичному суспільстві: Матеріали семінару. К., 1999.
6. Ручка А.О. Культурно-комунікаційні орієнтації населення України // Ефір і закон. К., 1996.
7. Фінклер Ю. Українські друковані мас-медіа крізь призму теорії еволюції // Реалії і перспективи українського книжкового ринку (Про інформаційний маркетинг. І не лише про нього...): Зб. наук. ст. і м-ли Круглого столу "Розвиток інформаційного маркетингу на книжковому ринку України". Львів, 1997.
8. Фінклер Ю.Е. Сучасна масова комунікація та сучасна масова культура: проблеми взаємопроникнення та включеність аудиторії // Книга і преса в контексті культурно-історичного розвитку українського суспільства: Зб. наук. праць каф. ВСІР УАД. Львів: УАД, 1998.
9. Freeman C. The Economics of Industrial Innovation. The MIT Press. Cambridge (Massachusetts), 1982.

УДК 002.703 (9) Рудницький + 82

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ ТА РЕДАКТОРСЬКІ ПОГЛЯДИ МИХАЙЛА РУДНИЦЬКОГО

І.І. Капраль

Розглядаються діяльність М.Рудницького як організатора української періодики в передвоєнній Галичині, його журналістська праця, оригінальні літературно-критичні погляди.

Рассматриваются деятельность М.Рудницкого как организатора украинской периодики в предвоенной Галиции, его журналистская работа, оригинальные литературно-критические взгляды.

Теоретичну спадщину М.Рудницького варто розглядати як оригінальну мистецьку доктрину, що продовжила українську традицію суб'єктивізму та ірраціоналізму і стала підґрунтям для виникнення в Галичині ліберального літературно-ідеологічного напрямку. Нетрадиційність творчого мислення М.Рудницького насамперед у несприйнятті стереотипів, жвавості та несподіваності наукового пошуку, а гармонійність його текстів обмежувала абсолютність бергсонівського інтуїтивізму. Слід говорити, якщо не про перевагу мистецького типу мислення над науковим, то про визнання М.Рудницьким суто мистецьких прийомів засобами наукового пізнання.

У середині 20-х рр., тоді ще майбутній ліберальний ідеолог, М.Рудницький, співпрацюючи з газетою “Діло”, вважав, що основний акцент для пожвавлення літературного процесу в часі економічної кризи слід робити на періодичку [10]. На його думку, основні літературні сили мали б гуртуватися навколо періодичних видань. У 1934 р. разом із створенням часопису “Назустріч”, навколо якого об'єдналися митці, що стояли на нейтральних позиціях стосовно партійної приналежності мистецтва і задекларували орієнтацію на європейські методи аналізу в критиці та європейську літературу, остаточно сформувався ліберальний напрям у літературознавстві Галичини.

У підзаголовку до цього видання читаємо: “література, мистецтво, громадське життя”. Це справді той спектр проблем, що висвітлювався на сторінках часопису. Багато уваги

проділяла редакція проблемам мистецтва (кіно, малярство, драматичне мистецтво та ін.). Перший номер вміщував програму, якої дотримувалася редакція: “журнал безпартійний з найбільшою кількістю співробітників, наскрізь ідейний (...) якомога загальнодоступний” [10]. Причому в подальших публікаціях редактор видання М.Рудницький уточнив, що ідейність, світогляд не означає партійної та ідеологічної приналежності [5]. М.Рудницький завжди виступав проти “уморальноючої” і пропагандистської ролі критики, обстоював ідею розвитку незалежної преси. Саме таким він бачив започаткований і редагований ним часопис “Назустріч”. На його думку, рецензент безпосередньо залежить від періодичного видання, в якому публікується, а власне критик, якого він відрізняє від рецензента, залежить у першу чергу від аналізованої ним книги і представляє науковий погляд. Однак кожен критик мусить бути індивідуальністю та шукати нові суб’єктивні форми для висловлення власних вражень про літературний твір [13].

Свої публікації редактор М.Рудницький часто подавав на сторінках інших періодичних видань (“ЛНВ”, “Нові шляхи”), нерідко протилежної орієнтації, підписуючись псевдонімом чи криптонімом (П.Прочитан, М.Р., М.І. та ін.) Вони мали вже ширше читацьке і цільове призначення, охоплювали ширше коло питань і були більш пізнавальними, тобто ці публікації часто мали просвітницький характер, чого уникав М.Рудницький у своєму виданні. Очевидно, редактори зазначених видань ставили перед критиком вимоги до більшої конкретизації літературно-критичного матеріалу. Через таку співпрацю він часто зазнавав прикрощів від своїх опонентів, звинувачень у безпринципності.

Своїми публікаціями М. Рудницький намагався наблизити часопис “Назустріч” до європейської та світової культури, а отже, прагнув піднести освітній рівень читача, знайомлячи його з розвитком західноєвропейського літературного процесу. У перекладній статті французького критика С.Спендера висловлюються думки на захист елітарного мистецтва, яке не обов’язково має бути зрозумілим для загалу [14]. Критик відстоює право митця бути “збунтованою індивідуальністю”, говорить про потребу політичної незаангажованості письменника, висловлюється проти “тенденційності” у літературі.

Як продовження зазначеної теми, М.Рудницький роздумує, чи варто подавати в творчому портреті “пікантні” відомості з приватного життя літератора. Традиційно українська критика цього уникала, однак М.Рудницький позитивно вводить у свої публікації цікаві подробиці з життя літераторів, називаючи такий підхід “школярською мораллю”. На думку М.Рудницького, одне з найсуттєвіших питань у творчості письменника є взаємини двох світів – “буденщини і сутності”. Через те твори великих митців та їх приватне життя часто приваблюють читачів, адже в них можна простежити взаємозв’язок між згаданими поняттями.

Відомий ліберальний критик також використовував інші форми подання матеріалу. Яскравим прикладом у цьому плані може бути літературний портрет К.Гамсуна, структурно він поділяється на кілька окремих частин (“Чи Гамсун старіється”, “Сумніваюся”, “Герої з нами споріднені” і т.д.), кожна з яких розкриває окрему сторінку життя та творчості датського письменника [7]. За таким же планом побудовані й деякі інші літературні портрети М.Рудницького про П.Верлена, Р.Кіплінга, Г.Ібсена [8].

Основний масив літературних портретів, що вийшли з-під пера М.Рудницького, мають есеїстичний характер. Автор висловлює свої думки про письменників не для того, щоб зробити детальний аналіз їхньої творчості, а щоб викласти свої враження відносно тієї творчості. На такий підхід вказують вже назви літературних портретів: “Верлен – блудний син” [8], “Великий північний самотник” (К.Гамсун) [9], “Поет державної енергії” (Р.Кіплінг) [12] та ін. В одному з літературних портретів М.Рудницький писав: “Бувають хвилини, коли починаю сумніватися, чи наука літератури і професія критиків причиняється чим-небудь до розуміння письменників і творів. “Реалізм”, “композиція твору”, “цікавий сюжет” – це добрі терміни у розмові фахівців, що гуторять, як рабіни. Але коли хочемо сказати кілька слів про такого автора, як Гамсун, починаємо сумніватися: чи мають який-небудь глузд характеристики письменників і їх творів” [7]. Подібні вислови стосувалися не лише К.Гамсуна, а й інших письменників, до характеристики творчості яких звертався М.Рудницький. Така позиція критика близька до міркувань засновника жанру художньо-публіцистичного есе в європейській літературі М.Монтеня, який у своїх дослідях писав, що він вільно викладає свої думки про всі предмети,

навіть ті, що виходять за межі його розуміння і кругозору, і висловлює їх не для того, щоб дати поняття про речі, а про його переконання.

Характерною в цьому плані є така позиція, що, звертаючись до творчості окремого митця, критик дуже рідко вдається до аналізу конкретного твору, навіть головного, визначнішого в творчості цього письменника. Найчастіше М.Рудницький зупиняється на загальних враженнях від творчості. Ось приклад такого підходу – Г.Ібсен “будував п’есу, як машину, а не виливав свої настрої (...) Він бачив перед собою драму як майстерний механізм, в якому кожне мале кільце зачіпає за інше і вводить його в рух” [6].

Ідея есеїстичного літературного портрета водночас суперечила поглядам М.Рудницького, викладеним у його теоретичних літературознавчих публікаціях. Він писав про незадовільний стан української літератури, про неможливість модерної творчості на теренах України, оскільки немає читача відповідного рівня [10]. Але його теоретична позиція про необхідність виховувати підготовленого до сприйняття високохудожніх творів читача вступала в суперечність з літературними портретами, в яких він, показуючи свою обізнаність із зарубіжною літературою, не завжди дбав, як будуть сприймати його загальні літературно-критичні публікації.

М. Рудницький писав, що велика проблема є в тому, що багато літературних журналів у Галичині очолюють люди, котрі “з європейською літературою і її критикою не мали нічого спільного”, з другого боку, у Радянській Україні “існує тільки єдина дозволена метода критики – марксистсько-ленінська” [11]. Не маючи в Галичині українських типів видань, відповідних до його бачення, як редагувати літературний і літературно-критичний журнал, М.Рудницький при виданні часопису “Назустріч”, в основному, орієнтувався на польський літературно-суспільний часопис “Ріон”, що видавався у Варшаві на початку 30-х рр.

Редактор у своєму виданні підносив ряд цікавих теоретичних проблем, актуальних як для тогочасного літературного процесу, так і сьогодні. Досить активно обговорювалося на сторінках львівської літературної періодики питання про місце митця в суспільстві та вплив мистецького твору на свідомість читача. Часопис “Назустріч” публікував багато теоретичних статей, авторами яких були С.Гординський, Б.-І.Антонич, М.Рудницький, інші українські критики, на шпальтах часопису друкувалися переклади окремих розвідок і статей зарубіжних літературознавців (француза С.Спендера, поляка О.Ортвіка та ін.). На сторінках часопису “Назустріч” та інших галицьких літературних видань розглядалася теоретична проблема, що стосувалася сутності й функцій критики. Ця тема особливо цікавила редактора часопису ще до його виникнення. М.Рудницький, будучи редактором літературної сторінки в газеті “Діло”, опублікував серію статей під загальною назвою “3 проблем критики”. Вони знайшли своє відображення у книжці “Між ідеєю та формою”, що вийшла у Львові в 1932 р. Однак думки, що їх висловлював критик і теоретик лібералізму, іноді натрапляли на відверте несприйняття, полеміку, скептицизм. Так, Ф.Захарук у неопублікованій рецензії на книжку “Між ідеєю та формою” писав, що книжка М.Рудницького “нав’язує лиш до українських умов чужі творчі ідеї. Можливо, через те його власні ідеї вийшли такі неокреслені і суперечні” [3]. Досить різкій критиці піддав погляди М.Рудницького й Б.-І.Антонич [1], але його рецензія була опублікована тільки у 1990 р. М.Рудницький також писав про потребу змалювання в творах могутніх героїв; літературний твір обов’язково є ілюстрацією якоїсь ідеї, а тому мусить рахуватися із світоглядом тих, для кого він призначений [9]. Якось хаотично, не системно поставали ці теоретичні питання з-під пера М.Рудницького, який не зумів їх подати в одному методологічному ключі. Тексти його статей часто позначені претензійністю та заплутаністю [4]. Але, як слушно зауважує М.Ільницький, “полемічні нотатки М.Рудницького були тим ферментом, який активізував естетичну та критичну думку, спонукав до дискусії” [2]. Ця ж ознака була притаманна і часописові “Назустріч”. М.Ільницький вказує також на непослідовність М.Рудницького в європейській орієнтації, коли він нехтував чи не сприймав найновіші методології літературознавства (Р.Інгардена, празького лінгвістичного гуртка) [10]. Можна з певністю тільки зазначити, що М.Рудницький не був послідовником конкретно якогось із культурно-естетичних спрямувань і йшов до тієї своєї рідної форми самовияву, відстоюючи в своїх літературно-критичних розвідках творчу свободу індивідуальності.

1. Антонич Б.-І. Між змістом і формою // Наука і культура: Щорічник. К., 1990. Вип. 24. С. 235. 2. Ільницький М. Від ідеї – до форми (Михайло Рудницький) // Критики і критерії. Львів, 1998. С.52. 3. ЛНБ ім.В.Стефаника. ВР. Ф.10. Спр.106/п-1. Арк.1. 4. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. К., 1997. 5. Рудницький М. Блудні сини чи облудні // Назустріч. 1934. Ч.5. С.3. 6. Рудницький М. Бракує нам Ібзена (у 30-ліття смерті) // Назустріч. 1936. Ч.14. С.4. 7. Рудницький М. Великий північний самітник // Назустріч. 1934. Ч.13. С.1. 8. Рудницький М. Верлен – блудний син непоправний // Назустріч. 1936. Ч.5. С.4. 9. Рудницький М. Дещо про повість // Діло. 3.04.1929 р. Ч.79. С.3. 10. Рудницький М. Журнали, видавці та літератори // Діло. 5 травня 1925 р. Ч.10. С.2. 11. Рудницький М. Між ідеєю та формою. Львів, 1932. С.12. 12. Рудницький М. Поет державної енергії // Назустріч. 1936. Ч.3. С.3. 13. Рудницький М. Що значить оцінювати літературний твір? // Діло. 4 квітня 1932. Ч.48. С.2. 14. Спендер С. Про сучасну поезію й індивідуалізм // Назустріч. 1934. Ч.17. С.3.

УДК 655.4 (06)

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ПЕРІОДИКА: ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ

Л.М. Танчин

Досліджується масив періодичних видань для вчителів. Розглядаються їх проблемно-тематичні аспекти. З'ясовуються способи зв'язку часопису з читацькою аудиторією. Пропонуються шляхи задоволення читацьких запитів.

Исследуется массив периодических изданий для учителей. Рассматриваются их проблемно-тематические аспекты. Объясняются способы связи издания с читательской аудиторией. Предлагаются пути удовлетворения читательских потребностей.

Сьогодні на інформаційному ринку України як назв, так і накладів педагогічної періодики є більш ніж достатньо. Серед них передусім належить виділити педагогічні газети державного підпорядкування. Засновниками всеукраїнського громадсько-політичного тижневика “Освіта” є Міністерство освіти і науки України, Центральний комітет профспілки працівників освіти, Академія педагогічних наук України, спілка викладачів вищої школи та творча спілка учителів України. Як будь-який інший фаховий часопис, тижневик “Освіта” подає інформацію про нові освітні закони, розпорядження Міністерства освіти і науки (часто містить їх тлумачення), друкує публікації з найрізноманітніших проблем сучасної школи. Матеріали тут якісно підготовлені і, що не менш важливо, добре систематизовані. У цій газеті є постійні рубрики: “Адреса досвіду – столиця”, “Відлуння події”, “Вчителям-предметникам на роздуми”, “З трибуни загальних зборів Академії наук”, “Вища школа”, “Використаймо на уроці”, “Шкільний підручник, яким йому бути”, “Постаті”, “Юридична служба освіти” та “Рядки з листів”. Перелік постійних рубрик, які доповнюються індивідуальними для кожного номера, свідчить про розмаїття заторкуваних проблем. Ця газета багата жанрами опублікованих матеріалів. Авторами їх є не тільки педагоги, про що свідчить, зокрема, рубрика “Рядки з листів”.

Педагогічною газетою державного підпорядкування є тижневик “Освіта України”. Засновники її – Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, профспілка працівників освіти, Вища атестаційна комісія, видавництво “Педагогічна преса”. Ця газета публікує оперативну інструктивно-методичну інформацію Міністерства освіти і науки України, постанови Кабінету Міністрів, матеріали власних дописувачів, тематичні сторінки та статті на допомогу вчителям-предметникам. Дуже часто часопис вміщує інформацію про нові навчальні видання, рядки з листів читачів, залучає до відповідей на поставлені в них запитання різного роду фахівців. Практично у кожному числі тижневика друкуються поезія, анекдоти, новинки моди та інша інформація пізнавального характеру. Треба визнати, ця газета видається на досить високому фаховому рівні.

Міністерство освіти і науки України та Академія педагогічних наук є засновниками “Педагогічної газети”. Цей місячник публікує директиви міністерства, урядові постанови,